

Tutkintoja keinolla millä hyvänsä

Vesa Puuronen

Suomen yliopistojen rahoituksesta suuri osa perustuu tutkintomääriin. Mitä enemmän tutkintoja yliopistot tuottavat, sitä enemmän rahaa ne saavat. Vaikka yliopistot saavatkin rahoituksensa tutkintojen perusteella ne eivät kuitenkaan voi täysin vapaasti asettaa tutkintotavoitteitaan, vaan niiden on vastattava opetusministeriön (OPM) asettamia valtakunnallisia tutkintotavoitteita. OPM ohjaa yliopistojen toimintaa tutkintotavoitteiden (eli rahoituksen) lisäksi myös muilla keinoilla, joista yksi on kansainvälistymistavoite, jonka mukaan yliopistojen opiskelijoista 10 prosentin pitäisi olla vuoteen 2008 mennessä ulkomalaisia.

Yliopiston sisältä katseltuna tilanne näyttää nyt siltä, että yliopistot ovat ajautumassa edellä mainittujen rakenteellisten ehtojen vuoksi erittäin ongelmalliseen tilanteeseen, jonka merkittävimpinä oireina ovat tutkintojen tason lasku, erilaisten vilppi- mm. plagiointiyritysten voimakas kasvu sekä yhä tuntuvampi opetushenkilöstön aliresursointi ja siitä johtuva loppuun palaminen tai sairauspoissaolojen lisääntyminen.

Tutkintoja selkänahasta

Tutkintojen tason laskusta ei ole olemassa mitään tutkittua tietoa, mutta voinee päätellä niin, että kun esimerkiksi tohtorintutkintojen määrä on noussut vuodesta 1985 vuoteen 2003 jopa 330 prosenttia, ylempien korkeakoulututkintojen määrä samana aikana 90 prosenttia ja opetushenkilökunnan määrä 10 prosenttia on ohjaamiseen ja muuhun tutkija- ja perustutkintotason koulutukseen käytettävissä olevien resurssien määrä huomattavasti vähentynyt. (lähde Kota-tietokanta <http://www.minedu.fi/opm/koulutus/yliopistokoulutus/yliopistokoulutus.html>). Jos opetuksen määrällä ja tutkintojen tasolla on jonkinlainen yhteys toisiinsa voi näiden lukujen perusteella väittää, että tutkintojen taso Suomen yliopistoissa on yleisesti ottaen laskenut.

Työntuottavuus yliopistolaitoksessa on nous-

sut kahdessakymmenessä vuodessa mutta tuotteiden eli tutkintojen laadun heikkeneminen on voinut syödä suuren osan saavutetusta hyödystä.

Yliopistoissa työn tuottavuuden nousu on revitty opetushenkilökunnan selkänahasta. Opetushenkilökunnan määrän 10 prosentin lisääntymistä voi verrata yliopiston muun henkilökunnan määrän kasvuun vuosina 1985–2003. Tuo määrä kasvoi 110 prosenttia. Kun vuonna 1985 opetushenkilökuntaa oli yliopistoissa 7169 henkilöä oli heitä vuonna 2003 (henkilötyövuosina) 7933. Muuta henkilökuntaa oli vuonna 1985 10192 henkilöä ja vuonna 2003 heitä oli 21 492 henkeä. Jos yliopisto olisi tuotannollinen yritys olisi varsin todennäköistä, että tuotannollisen työn tekijöiden työn tuottavuuden nousun hedelmiä ei olisi käytetty hallinnon paisuttamiseen vaan tuottavan työn tekijöiden määrän lisäämiseen. Toinen käyttökohte tietysti olisi ollut ja tulisi olla tulevaisuudessa tuottavan työn tekijöiden eli opetushenkilökunnan palkkojen tuntuva korjaaminen ylöspäin.

Työn tuottavuuden nousu näkyy yliopistoissa, kuten muissakin työvoimavaltaisessa tuotantolaitoksissa, työtahdin kiristymisenä, sairauspoissaolojen lisääntymisenä, työilmapiirin heikentymisenä jne. Tutkintotavoitteiden kasvun lisäksi yliopiston opetushenkilöstöä on rasitettu viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan jatkuvasti uusilla työtehtävillä, jotka ovat liittyneet mm. tutkintorakenteen uudistamiseen, kansainvälistymiseen, avoimen yliopiston laajenemiseen, tutkimusprojektien ja muun ulkopuolisen rahoituksen hankkimiseen jne. Osa edellä mainituista muun henkilökunnan lisäjäsenistä on toki tullut tekemään juuri näitä tehtäviä, mutta erityisesti tutkimushankkeiden käynnistäminen ja vetäminen sekä kansainvälistymisen aiheuttamat tehtävät ovat tulleet opetushenkilökunnan kannettaviksi.

Opetuksen ja ohjauksen sekä muiden tehtävien määrän lisääntyminen on merkinnyt sitä, että yhä harvemmillä yliopisto-opettajilla on mahdollisuuksia tutkimuksen tekoon. Tämä tarkoittaa sitä, että noin lähes 8000 tutkijankoulutuksen saanutta henkilöä on estynyt tekemästä työtä, johon he ovat parhaiten kyke-

neviä ja joka on ollut monien ensisijainen motiivi akateemiseen ammattiin ryhtymiselle. Nykyinen tilanne, opetushenkilöressurssien alimitoitus, ei edesauta huippututkimuksen kehittämiseen liittyvien, sinänsä kannatettavien, korkeakoulu- ja tiedepoliittisten tavoitteiden saavuttamista.

Valheella on lyhyet jäljet mutta plagiointi lisääntyy

Oman kokemukseni sekä monien yliopisto-opettajien kanssa käymieni keskustelujen perusteella näyttää siltä, että plagioinnista on tulossa maanvaiva suomalaisissa yliopistoissa. Tähän on nähdäkseni muutamia selkeitä syitä. Ensimmäinen syy on se, että opetushenkilökunnalla ei ole enää entiseen tapaan aikaa eikä mahdollisuutta seurata opinnäytetöiden tekijöiden työskentelyä kuin aikaisemmin. Myöskään töiden tarkastamiseen ei ole välttämättä tarpeeksi aikaa. Ja koska tutkinnoista maksetaan ja tutkintotavoitteiden täyttämiseen painostetaan, ei tutkielmien tai väitöskirjojen ylenpalttisen tarkkaan syynäämiseen ole aina motiiviakaan. Toiseksi myös opiskelijat elävät paineiden alla. Julkisudessa painostetaan koko ajan opiskelemaan nopeammin. Tutkintojen merkitys työmarkkinoilla on erittäin suuri. Houkutus tai paine oikoteiden etsimiseen lisääntyy. Kolmanneksi Internetin yleistyttyä ja sen sisällön manipuloituttua plagioiminen on entistä helpompaa. Neljänneksi yliopisto-opinnoissa ei painoteta tarpeeksi, että plagiointi on rikollista.

Olen itse joutunut tänä syksynä puuttumaan useisiin tutkielmaehdotuksiin, koska niissä ei ole noudatettu alkeellisimpiakaan viittaussmenettelyjä. Lisäksi olen löytänyt sivukaupalla tekstiä, jonka joku opiskelija on esittänyt omana tekstinään opinnäytteessään. Tämä teksti oli kopioitu suoraan nettisivuiltani. Erityisen hankalaksi plagiointiongelma tulee kansainvälistymisen myötä, koska ilman erittäin poikkeuksellisia kieli- ja muita taitoja on täysin mahdotonta tietää onko esimerkiksi maasta A saapuneen opiskelija X:n englanninkielinen esitelmä todella tämän opiskelijan itsensä kirjoittama vai onko se hänen tekemänsä käännös jonkun toisen henkilön tutkielmasta tai tutkimuksesta, joka on tehty maassa A, B tai C puhuttavalla kielellä. Tapauksia, jossa ulkomaalainen tai kotimainen opiskelija esittää omanaan Internetistä löytämiään englanninkielisiä tekstejä on hiukan helpompi jäljittää mutta aukotonta sekään

kontrolli ei ole.

Plagioinnin estämiseksi tai vähentämiseksi tulisi ehdottomasti laatia ohjeisto, joka kattaisi kaikki oppilaitokset ehkä lukioista lähtien. Yliopistoissa plagiointiin tulisi kiinnittää huomiota opintojen alusta lähtien. Jos plagiointitapauksia tulee ilmi ne on käsiteltävä asianmukaisesti ja mikäli tarpeen myös julkisesti, jotta plagioinnin tuomittavuus tulisi kaikille asianosaisille selväksi. Nykyisessä kilpailutilanteessa yliopistoilla ja yksittäisillä tieteenaloilla on suuri houkutus katsoa plagiointia läpi sormien tai jos sitä havaitaan, jättää asia käsittelemättä.

Kansainväliset sekundamaisterit

OPM haluaa, että yliopistot kansainvälistyvät. Tavoitteessa sinänsä ei ole mitään vikaa, sillä yliopiston ydin, tiede, on luonteeltaan kansainvälinen ilmiö. Sekä opiskelijoiden että henkilökunnan kannalta kansainvälinen yhteistyö on välttämätöntä. Tapa, jolla tätä sinänsä kannatettavaa tavoitetta yritetään saavuttaa on kuitenkin joissakin tapauksissa hyvin kyseenalainen. Eräässä hyvin tuntemassani tapauksessa muuan suomalainen yliopisto perusti englanninkielisen maisteriohjelman, jonka käynnistämiseen haettiin ja saatiin yliopiston ulkopuolista rahoitusta ja lisäksi yliopisto itse rahoitti ohjelmaa huomattavalla panoksella. Ohjelmaa suunnitteli johtaja ja suunnittelija, jotka laativat ohjelman sisällön ja aikataulun kahden vuoden maisteriopintoja silmällä pitäen.

Laajan kansainvälisen mainoskampanjan tuloksena ohjelman 20 aloituspaikkaa haki 35 opiskelijaa, joista 5 oli suomalaisia ja loput kaikilta Maapallon mantereilta. Hakuilmoituksessa oli mainittu ohjelman pääsyvaatimukset mutta kun opiskelijavalintaa ryhdyttiin tekemään havaittiin, että vain 10 hakijoista täytti muodolliset hakukriteerit. Tässä vaiheessa vaihtoehtoja oli kaksi: joko todetaan että ohjelmaa ei käynnistetä kelpoisten hakijoiden puuttuessa tai että otetaan opiskelijoiksi hakijoita, jotka eivät täytä vaatimuksia. Koska ensiksi mainittu vaihtoehto olisi tietänyt suunnittelijan työpaikan menetystä sekä suunnittelun kansainvälistymistoimen kariutumista päädyttiin jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Ohjelmaan siis valittiin hakijoita, joilla ei ollut vaadittuja edeltäviä opintoja ja ohjelma käynnistettiin alkuperäisen suunnitelman mukaisesti.

Tähän, kuten moniin muihinkin englanninkielisiin, tai suomenkielisiin maisteriohjelmiin,

valitut opiskelijat ovat yhtäältä ohjelman opiskelijoita mutta toisaalta he ovat myös jonkun pääaineen opiskelijoita. Tämä tarkoittaa sitä, että edustamani oppiaine, sosiologia, on vastuussa siitä, että ohjelmaan valitut opiskelijat saavat aikanaan maisterintutkinnon, joka täyttää samat kriteerit kuin mikä hyvänsä maisterintutkinto, jossa pääaineena on sosiologia.

Tätä tavoitetta on vaikea ellei mahdoton saavuttaa, sillä tähän hyvin tuntemaani ohjelmaan otetuista sosiologian pääaineopiskelijoista vain alle puolella oli jonkinlaisia aikaisempia opintoja sosiologiasta. Ainoastaan yksi opiskelija täyttää kaikki vaatimukset.

Opiskelijat valittiin ohjelmaan – edellä mainituista yliopistojen kansainvälistymispolitiikkaan liittyvistä syistä – vastoin oppiaineen kantaa. On olemassa suuri vaara, että nämä opiskelijat eivät lainkaan valmistu tai että, heitä varten joudutaan määrittelemään alhaisemmat opin- näytetöitä ja muita opintoja koskevat läpäisykriteerit. Biologista tai tietoliikenneinsinööriä on vaikea tehdä yhteiskuntatieteen (sosiologian) maisteria kahdessa vuodessa.

Tämän ohjelman läpäissyt maisteri saa aikanaan tutkintotodistuksen, jolla hän voi kilpailla työmarkkinoilla muiden, täysimittaisen maisteritutkinnon suorittaneiden kanssa. On täysin selvää, että tämä tilanne, johon oppiaine on pakotettu, asettaa oppiaineen opiskelijat eriarvoiseen asemaan. Kotimaisilta opiskelijoilta vaaditaan sosiologian maisterin tutkintoon 75 opintoviikkoa mutta tämän englanninkielisen ohjelman läpikäynyt henkilö voi saada saman pätevyuden maksimissaan 50 opintoviikon pääaineopinnoilla. Käytännössä ilman aikaisempia sosiologian opintoja ohjelmaan tulleet saanevat tutkinnon noin 35–45 opintoviikon pääaineopinnoilla. Tämä maisteriohjelma voi tuottaa hyviäkin erikoisasantuntijoita, mutta sosiologin pätevyyttä heillä ei voi sanoa olevan.

Kirjoittaja on sosiologian professori (ma) Lapin yliopistossa.